

материалы четырнадцатой международной научно-практической конференции. –Самара: СГСПУ. –С.237-243.

15. Матиах А.В. (2017) Методика обучения аудированию на занятиях по иностранному языку в средней школе // Сборник статей XV Международной научно-практической конференции «WORLD SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS», – Пенза. – С.214-216.

МҒТАР 16.21.35

Ж. А. Кенжебекова¹, З. К. Нарботина², Б. К. Аубакирова³

¹гуманитарлық ғылымдар магистрі, Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті Қарағанды қ.,100000, Қазақстан Республикасы gib_a_k@mail.ru

² қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагог-сарапшы, Астана қаласы әкімдігінің № 96 мектеп-гимназиясы ШЖҚ МКК, Астана қ., 010000, Қазақстан Республикасы narbotinaz@mail.ru

³ гуманитарлық ғылымдар магистрі, Ш.Уәлиханов атындағы атындағы Көкшетау университеті, Көкшетау қ., 020000, Қазақстан Республикасы, a.b.k_1967@mail.ru

СЫНИ ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУДЫ ДАМУ ТҰРАЛЫ ҚҰРАЛДАРЫ

Мақалада қазіргі таңда табысты, білікті маман болу үшін сыни тұрғыда ойлауды үйрену қажет екендігі айтылады. Кез-келген ой-пікірді дұрыс түсініп, сәйкес ақпаратқа қарай саралауға дайын болу керек. Сыни ойлай алатын адам әртүрлі апарат деректерінен алынған материалдарды сәйкестендіре отырып, өзінің көзқарастарының негізінде әлем көрінісін қалыптастырады. Болашақ маман сыни тұрғыда ойлай отырып, алған білімін келеңсіз жағдайларда қолданады. Сыни ойлау әрбір адамға БАҚ, әлеуметтік желілерден алынған ақпаратты саралап талдау үшін қажет. Алуан түрлі ақпарат көздерінен алынған мәліметтерді салыстыра отырып, сыни ойлау қабілеті жақсы дамыған адам сәйкессіздік қателерін оп-оңай тауып, шешімдерін дәйекпен түсіндіре алатындығы жайлы, сонымен қатар, қазіргі заман талабына сай әртүрлі педагогикалық технологиялар оқытушының шығармашылық ой қабілетінің дамуына негіз бола алатындығы туралы сөз болады.

Түйін сөздер: сыни ойлау, коммуникативтік қабілет, оқыту үрдісі, сыни тұрғыда ойлау стратегиясы, ойлау технологиясы, түсіну фазасы, дидактикалық материал, методикалық материал, топпен жұмыс, іске асыру фазасы, рефлексия фазасы, әлеуметтік ойлау.

НЕГІЗГІ ЕРЕЖЕЛЕР

Бүгінгі таңда шетел тілін үйрету мақсатында жоғарғы оқу орындарында әртүрлі дәстүрлі емес әдіс-тәсілдер қолданылады. Сондай тәсілдердің бірі сын тұрғысынан ойлау.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз-сабақта студенттердің қызығушылығын арттыра отырып, өз ойынды еркін және зерттей талпындырып, тұжырым жасау.Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз — ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Сын тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы. Студентті оқытушымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тындауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама. Студент — ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші. Оқытушы — әрекетке бағыттаушы,

ұйымдастырушы.

Сыни ойлау – адам өмірінің бір саласы. Себебі, бұл философия адамдарға көптеген жолдар мен шешімдер ішінен маңызды әрі пайдалы екенін, тек қажетті ақпараттарды ғана жинақтап, жаңа білімді бұрынғыдан ажырата алуға көмектеседі. Сыни ойлауды дамыту технологиясының дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы – білімнің дайын күйінде берілмеуі.

«Сын тұрғысынан ойлау» дегеніміз қандай-да бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін түсініп, зерттеп, және сол идеяларға қатысты қарсы көзқарастар білдіру болып табылады. Яғни, әрбір студент сабаққа деген қызығушылығын арттырып, өз ойын еркін жеткізіп, тұжырым жасап, екінші бір студенттің сөйлеген сөзін, білдірген көзқарасын талдап, өз ойымен салыстырып, дәлелдеп, бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау болып табылады [1, 22].

Қазіргі таңда табысты, білікті болу маман үшін сыни тұрғыда ойлауды үйрену қажет. Кез-келген ой-пікірді дұрыс түсініп, сәйкес ақпаратқа қарай саралауға дайын болу керек. Сыни ойлай алатын адам әртүрлі ақпарат деректерінен алынған материалдарды сәйкестендіре отырып, өзінің көзқарастарының негізінде әлем көрінісін қалыптастырады. Болашақ маман сыни тұрғыда ойлай отырып, алған білімін келеңсіз жағдайларда қолданады. Сыни ойлау әрбір адамға БАҚ, ғаламтор желілерінен алынған ақпаратты саралап талдау үшін қажет. Алуан түрлі ақпарат көздерінен алынған мәліметтерді салыстыра отырып, сыни ойлау қабілеті жақсы дамыған адам сәйкессіздік қателерін оп-оңай тауып, шешімдерін дәйекпен түсіндіреді. Сонымен қатар, ол қарама-қарсы көзқарасты бір-бірімен байланыстырып, оның негізінде өзінің позициясын қалыптастырады. Шетел тілі сабағында тиынақты және сапалы білім беру тәрбие жұмысымен күнделікті бірлікте жүргізілуі тиісті екені күнделікті тәжірибеде дәлелденіп келе жатқаны айқын.

КІРІСПЕ

Сын тұрғысынан ойлау технологиясының мәні, ерекше қызықтыратыны студенттің өзі ізденіп, дәлелдеуі. Ол бұрынғы кезде тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші, ал оқытушы осы әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы студентке еркін өз ойын жеткізуіне, пікір таластыруына, достарының ойын тыңдауға, белгілі- бір мәселелерді шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама болып табылады. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, студенттің өз ойымен өзгелердің ойына сыни тұрғысынан қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау керек. Басты мақсаты студенттерге кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарай отырып, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға үйрету. Бұл бағдарлама жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда студенттердің білім деңгейін көтеру барысында, студенттерге шығармашылыққа баулуға, ойларын еркін айтуда тез арада дұрыс шешімдер табуға үйреніп бірден-бір тиімді бағдарлама деп есептелініп келеді. Сын тұрғысынан ойлау-сынау емес, шындалған ойлау [2, 48].

Студенттердің де бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырылған кезде өз даму деңгейіне сәйкес ойы шыңдалады, белгілі бір жетістіктерге жетері анық. Көп ақпаратты талдап, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін ғана алуға үйренеді. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы студенттердің қызығушылығын оятады, мағынаны танытады, ой толғаныс кезеңдерін түзетеді. Әрбір әдіс студенттердің ойлауына және қиялына негізделіп келеді. Олардың тереңде жатқан ойын дамытады, оларды сөйлеуге, дәлелдеуге үйретеді. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасының негізгі қағидаларының шығармашыл тұлғаны қалыптастыруға бағытталып отырғанын көреміз.

МАТЕРИАЛДАР МЕН ӘДІСТЕР

Академик Лернер бойынша білім-мәліметтер мен деректер, икемділіктер мен дағдылар, шығармашылық іс-әрекеттер, көңіл-күй құндылық бағдарларынан тұрады. Осыны ескерсек, сын тұрғысынан ойлау сабақтарында осы аталған бағдарлардың іске асып, нәтижесін беретіндігіне сеніміміз мол.

Оқытуды жеке тұлғаға бағыттау арқылы кез келген сабақтың дамытушылық, тәрбиелілік мүмкіндіктерін пайдаланып және осы жүйені қолдану барысында ағылшын тілі сабағында студенттердің тілдік қабілеттерін дамыту ойдағыдай іске асырылып отырады. Шетел тілі пәні сабақтарын «Сын тұрғысынан ойлау» негізі құрып оқыту, яғни сыни тұрғыдан ойлау тәсілін іс-тәжірибеме енгізу нәтижесі студенттер бойында іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруға болады деген сөз.

Сыни ойлау қабілеті мәселесі бойынша көптеген ғалымдар өз ойларын білдіріп кеткен. Солардың бірі Д. Халперн «Сыни ойлауды» қажетті нәтижелерді алу үшін ықтималдылықты арттыратын танымдық дағдылар мен стратегияларды қолдану» деп түсіндіреді [3,81].

НӘТИЖЕЛЕР

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту деген ұғым жаңа идеяны сол күйінде қабылдау немесе оған түбегейлі сенім арту емес, ол идеялардың негізгі себептерін, жүзеге асыру жолдарын және нәтижесін білу, оларды өз ортаңа, өз мүмкіндігіңе, өз керегіңе, өз іс — әрекетіңе лайықты кіріктіру, талдау, яғни проблемаға сыни тұрғыдан қарап, өз мақсатына пайдалана білу.

Жеке тұлғаны сын тұрғысынан ойлауды меңгеру үшін мынадай қасиеттері болуы шарт:

- жоспарлауға дайын болуы;
- бейімделгіштігі (басқалардың идеяларын қабылдай алуы);
- қайсарлығы (қиын тапсырмаларды кейінге қалдырмауы);
- жете түсінуі (өзінің және басқа адамдардың пікірін қадағалау);
- ымыралы келісімді іздеуі;

Жеке тұлғаны сын тұрғысынан ойлауды дамыту шарттары:

- сын тұрғысынан ойлауда тәжірибе жинау үшін уақыт және мүмкіндік беру;
- оқушылардың ойлауына жағдай туғызу;
- әртүрлі идеялар мен пікірлердің тууына мүмкіндік жасау;
- оқыту үрдісінде оқушының белсенділігін қолдау;
- әрбір оқушы сын тұрғысынан ойлауға қабілетті;
- оқушының өз пікірін білдіруге жетелеу және оның пікірін бағалау [4,59].

Технология бойынша әр сабақ үш кезеңнен тұрады:

- қызығушылықты ояту;
- мағынаны ашу;
- ой толғаныс.

Бірінші кезең «Қызығушылықты ояту»

Кезеңнің мақсаттары:

- оқушы өзінде қалыптасқан білімі мен түсініктерін өзектендіру;
- оқылатын тақырыпқа танымдық қызығушылықты ояту;
- оқушының белсенділігін ояту;

Жеке тұлғаның іс — әрекеті Қолдануға болатын әдістер мен тәсілдер оқылатын мәселелер бойынша не білетінін еске түсіреді, ақпаратты жүйелейді, жауап алуға қажетті сұрақтар қояды. Өзге мақсатын тұжырымдайды. «Белгілі ақпараттар» тізімін түйін сөздер бойынша — әңгіме, кластерлер, дұрыс және дұрыс емесін мақұлдау және т. б.

Бірінші кезеңде алынған ақпараттар тыңдалады, жазылады, талқыланады, жеке, жұп және топ бойынша жүргізіледі.

Екінші кезең «Мағынаны ашу»

Кезеңнің мақсаты:

- жаңа ақпаратпен танысу;
- жаңа ақпараттармен өз білімімен арақатынас белгілеу.

Жеке тұлғаның іс-әрекеті Қолдануға болатын әдістер мен тәсілдер

– мұғалім ұсынған белсенді оқыту әдістерін қолданып, жаңа тақырып материалдарын тыңдайды, оқиды;

– жаңа ақпараттардың мәнін түсіну барысында мәтін шетіне белгі қояды немесе жазып алады;

– қарастырылған материалдармен жұмыс істеу барысында өз түсінгенін қадағалайды, алдына қойған мақсаттарына жету үшін белсенді әрекет етеді.

– *инсерт*;

– *екі жақты күнделік*;

– *қосымша журнал*;

– *сабақтың бірінші кезеңінде қойылған сұрақтарға белсенді түрде жауап іздеу және т. б.* Бұл кезеңде жаңа ақпараттармен, ойлармен танысады, тиісті тақырыпқа байланысты кино көру, дәріс, әңгіме, тыңдау немесе тәжірибе — эксперимент жасау, мультимедиялық құралдарды пайдаланады. Сабақта жұмыс дара және жұп түрінде жүргізіледі.

Үшінші кезең «Ой толғау»

Кезеңнің мақсаты:

– қабылданған жаңа және ескі түсініктердің ара қатынасын ашу.

– оқылған материалды талдау және қорытындылау.

– тақырыпты мұнан әрі меңгеру бағытын анықтау.

– Мағынаны тану кезеңінде білімге сүйене отырып, бұрын және сабақ барысында не үйренгенін салыстырады.

– Қарастырған тақырыптың мәнін толық түсіну және өзіне қойылған мақсатты іске асыру үшін жаңа тақырыпты талдайды, қажеттісін іріктеп алады.

– өзіне қойған сұрақтарға мағыналы жауап алғандарын бағалайды.

– Алған білімдерін өмірмен байланыстырады, қорытынды нәтиже шығарады, өз бетімен жаңа идеяларды ойластырады. — кластер құру

– әртүрлі кезеңдегі ақпараттардың өзара қатынасын сипаттайтын кестелер толтырады.

– түйін сөздерге қайта оралу.

– дұрыс және дұрыс емесін мақұлдауға қайта оралу.

– рефлексивті сұрақтар

– пікір алмасу.

– шығармашылық жұмыстар жазу (синквейн, эссе) және т. б.

Оқылған ақпаратты талдау, түсіндіру, шығарманы өңдеу жұмысы топ бойынша жүргізіледі [5,17].

Технологияның стратегиялары (тәсілдері)

Технологияны жетік меңгеру үшін бірнеше тәсілдер қолданылады. Оқытуда жақсы нәтижеге жету үшін осы стратегияларды оқыту үрдісінің әр кезеңінде сабақтың мазмұнына қарай пайдаланған жөн.

Кластер (топтастыру). Бұл тәсілдің авторы американдық Гудлат. Стратегияның мәні оқу материалын график түрінде жүйелеу, яғни мәтіннің маңызды бөлігін бөліп, график түрінде белгілі бір тәртіппен шоқ тәрізді орналастыру. Мысалы, сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының кезеңдерін кластер түрінде былай келтіруге болады. Бұл тәсілді қызығушылықты ояту және ой толғау кезеңдерінде қолдануға болады.

Инсерт (түртіп алу) жүйесі. Бұл тәсіл бойынша оқу материалы дайын күйінде беріледі, мәтінді оқып отырып оның бір жақ шетіне немесе кесте түрінде жазылады:

«V» — білемін «+» мен үшін жаңа «-» басқаша ойлаймын «?» — түсінбедім, тереңірек білгім келеді. Бұл тәсіл дәстүрлі оқытудағы «оқулықтан пәлен параграфты оқындар» деген тапсырмаға қарағанда тиімді.

Венн диаграммасы — екі затты алып, олардың ерекшеліктері мен ұқсастықтарын

салыстыру.

«Синквейн» тәсілі. Мұны бес жолдан тұратын өлең деп те атайды. Бұл әрбір ой толғау кезеңінде қолданылады. Синквейн жазу ережесі:

- 1) Бірінші қатарға бір сөзбен тақырып жазылады (зат есім түрінде).
- 2) Екінші қатарға тақырыпты екі сөзбен келтіруі (екі сын есім түрінде).
- 3) Үшінші қатарға үш сөзбен осы тақырып бойынша іс — әрекет жазылады (етістік, көсемше).
- 4) Төртінші қатарға төрт сөзден тұратын осы тақырыпқа қатысты сөйлем немесе сөз тіркесі.
- 5) Соңғы қатарға тақырып мәнін сипаттайтын бір сөзден тұратын синоним (метафора) жазылады.

Эссе стратегиясын ой толғау кезеңінде қолданған тиімді. Мұнда оқушылар тақырыптық ішкі сырын терең түсініп, өз пікірін, өз ойын дұрыс жеткізіп, оқу материалының негізін анықтап, сол арқылы оларды өмірмен байланысын жазады.

Кубизм стратегиясы – кубик жасалынып, оның 6 қырына 6 түрлі тапсырма жазылады. Мұғалім кубті ортаға тастап, қай қыры түссе, оқушы сол қырындағы тапсырмаға жауап береді.

Білемін. Үйрендім. Білгім келеді. *Бұл стратегияны 1984 жылы Чикаго университетінің профессоры Донна Огл шығарған. Оның мақсаты – таным үрдісінде рефлексивтілікті дамыту.* [6, 104]. Ол үшін төмендегі кестені толтыру керек.

«Ирек» стратегиясы. Оқушылардың танып білу қызметін арттыру үшін қолданылады.

«Болжам» стратегиясы. Оқиға мазмұны арқылы баланы қиялдату, ойын, сыни көзқарасын дамыту, проблемалық мәселе туғызу.

«Пікір алысу» стратегиясы. Оқушылар бір қорытындыға келетін мәселеге байланысты пікір таластырады, пайдалы, пайдасыз жақтарын шешеді. Белгілі тақырыпты алып, әлеуметтік өмірмен байланыстыру, өз көзқарасын дамыту, өзгені құрметтеуге үйретеді.

«Әңгіме» стратегиясы.

Өзіне — өзі есеп беру, көзқарасты дамыту, білімін анықтау, бағалау. Біздің ойымызша, студент сыни ойлай алуы үшін өзінің төмендегідей қасиеттерін дамытуы қажет:

1. Жоспарлауға дайын болу. Ой – пікір көбінесе абыл-сабыл боп келеді. Сол себепті, пікірдің баяндалуына қарай оны дәйектілікпен құрастыру керек.

2. Икемділік. Егер студент ешқашан басқалардың пікірін қабылдаса, онда ол өз ой-пікірін жеткізе алмайды.

3. Қайсарлық. Біз қандай да қиын жағдайға тап болсақ, оны шешуді кейінгіге қалдырамыз. Студент өзінің қайсарлығы мен өжеттілігін ақыл кернеуінде дамыта отырып, көптеген жақсы нәтижелерге жетуі қажет.

4. Өз қателерін жөндеуге дайын болу. Сыни ойлайтын адам ешқашан өзінің бұрыс шешімдерін дұрыс демейді, ол ары қарай оқу барысында қателерін қолдана отырып, оң шешім қабылдауға тырысады.

5. Жете түсіну. Бұл ең негізгі сапа болып табылады. Студент ойлау үдерісінде өзін – өзі бақылап, тексеру керек.

6. Оңтайлы шешім іздеу. Студенттің қабылдаған шешімін басқа студенттер қабылдауға тиіс, әйтпесе ол жай айтылған сөз ретінде елеусіз қалады [7, 92].

ТАЛҚЫЛАУ

Ал, Д. Клустер болса, сыни ойлауға бес түрлі сипаттама береді, олар төмендегідей:

1. Сыни ойлау – дербес жеке ойлау
2. Ақпарат – сыни ойлаудың бастапқы нүктесі
3. Сыни ойлау сұрақ қою, мәселе анықтаудан басталады
4. Сыни ойлау сенімді дәлелдерге ұмтылады
5. Сыни ойлау – әлеуметтік ойлау [8].

Аталған ғалымдардың берген анықтамаларына сүйене отырып, сыни тұрғыда ойлау

дегеніміз – ақпаратты қабылдаудан басталып, ақылға салынып ойланған тәуелсіз шешіммен аяқталатын күрделі ойлау үдерісі деп білеміз. Яғни жүйелі түрде ол былай түсіндіріледі;

1) ақпаратты қабылдау, 2) сұрақтар қою, 3) әртүрлі ақпарат көздерінен алынған мәліметтерді салыстыру, 4) пайымдаманы жүйелі түрде сараптау, 5) шешім қабылдау

Қазіргі уақытта «сыни ойлау» тәсілі шетел тілін оқытуда кеңінен қолданылады. Себебі, студенттер ойлау арқылы өз ой-пікірлерін білдіреді, шешім қабылдайды, топпен ұжымдасқан жұмыс жасайды. Шетел тілін үйренуде оқытудың дәстүрлі әдістері жеткіліксіз. Тек оқу, сөйлеу, жазу жаттығуларын жасау арқылы студенттерді тілге үйрету қиынға соғады. Ал олай болса, «сыни ойлауды» қолдана отырып, студенттерге шет тілін қалай үйретуге болады? Сыни тұрғыда ойлау технологиясы - білім берудің сапасын арттырудағы тиімді жоба. Бұл тәсіл бағдарламасы негізінде өткізілген сабақтар студенттің тақырыпты толық меңгеруіне, өз бетінше жұмыс жасауына және уақытты үнемді пайдалануға өте ыңғайлы. Бұл технологияны пайдалану жеке тұлғаның ойлау қабілетін дамытуға, эстетикалық тәрбиеге, коммуникативтік қабілеттерін шыңдауға, қолайлы шешім қабылдай алуға, ең бастысы, білім сапасын арттыруға негіз болады.

Аталған технология үш құрылымнан, атап айтқанда, «іске асыру, түсіну, рефлексия» фазаларынан тұрады [9.13].

1. Іске асыру фазасы. Бұл кезеңде оқытушы студенттің жаңа тақырыпқа деген қызығушылығын оятуға тырысады. Барлық студенттер өздерінің мақсаттарына жетулері үшін бірігіп жұмыс жасайды. Жаңа тақырып бойынша ақпаратты жүйелендіріп, өз ойларын еркін айтуға үйренеді. Айтылған ой-пікірлер дұрыс болсын, қате болсын, оқытушы барлығын тыңдауға міндетті. Бұл кезеңде «студенттің кез-келген пікірі» маңызды екенін түсіну қажет.

Мысалы, жаңа тақырып бойынша студенттер бір-бірілеріне сұрақ қояды. Сосын сұрақтарға жауап береді, пікір таласады. Тіпті грамматикалық қателер болып жатса, оқытушы оған аса мән бермейді. Сонымен қатар, мәтіндерді оқығанда кілт сөздерді тауып, олардан сойлем құрасытырып, әрбір абзацқа тақырыпшалар береді.

2. Түсіну фазасы. Бұл этапта жаңа ақпарат алған студент қойған мақсаттарын өзгертуге тырысады. Егер «іске асыру фазасында» студенттер өздерінің танымдық бағыттарын анықтаса, «түсіну фазасында» қойылған сұрақтарды түсініп, оларға дұрыс жауап беруге тырысады. Бұл кезеңде берілетін тапсырмалар әр түрлі болады. Яғни топтық немесе жекеленген жұмыстар (пікір-талас, диалог, әңгіме, оқу немесе видео материал қарау) іске асырылады. Бірақ қандай тапсырма болмасын, студенттер ақпаратты жекелей түсінуге тырысады және сабаққа белсенді түрде қатысады.

Мысалы, жаңа тақырып бойынша студенттер мәтінді оқып, әрбір абзацтан соң тоқтап, бір-біріне сұрақ қояды. Тапсырманың мұндай түрі олардың коммуникативті біліктілігін арттырады.

3. Рефлексия фазасы. Бұл этапта студенттер ойланып-толғанып, жаңа бір тақырыптың туындауына жол береді. Яғни жаңа тақырып олардың өзіндік біліміне айналып, студент пен оқытушының арасындағы іс-әрекет негізгі міндетке айналады. Бір студенттің айтқан пікірі талқылауды қажет етсе, екінші бір студенттің пікірі тақырыппен тікелей байланысты болады. Дәл осы этап студенттің сыни ойлау қабілетін дамытады. Бұл кезеңнің негізгі жаттығулары мыналар болып табылады: дөңгелек үстел ұйымдастыру, шығармашылық жұмыстар орындау, жобаларды қорғау. Мысалы, жобаларды қорғау – студенттің жеке бас мінезінің қалыптасуының негізі болып табылады. Жобаларды қорғау тапсырмасын орындауда төмендегі талаптарға назар аудару қажет:

- Зерттеу жобасында мәселенің маңызды немесе қарама-қайшы болуы;
- Болжалды нәтижелердің тәжірибелі және теориялық маңызының болуы;
- Студенттердің сабақтан тыс жұмыс істеуі;
- жобаның негізгі бөлімінің мәнді болуы;

Сыни тұрғысынан ойлау нәтижесінде студенттер мынандай мүмкіндіктерге ие болады:

1. Басқалармен жұмыс істей алу қабілеттілігі;
2. Өзінің біліміне жауапкершілікпен қарауы;

3. Ақпаратты қабылдау тиімділігінің жоғарлауы;
4. Өтіліп жатқан тақырыпқа, жалпы оқыту үдерісіне қызығушылық танытуы
5. Қандай да болмасын тосын идеялар мен пікірлерді қабылдауы;
6. Пайда болған келеңсіз жағдайларды әжуаға айналдырмауы
7. Өзіне деген сенімділікті дамытып, әрбір ой-пікірдің бағалы екенін түсінуі;
8. Әртүрлі пікірлерді сыпайылық танытып тыңдауы;
9. Тақырып бойынша жаңа сөздер мен сөз тіркестерді өз тұжырымдарында қолдануы;

Ал оқытушылар төмендегі талаптарды орындаулары қажет:

1. Оқушының ойлануы, пікірін ашық білдіруі үшін рұқсат беруі;
2. Қандай да болмасын тосын идеялар мен пікірлерді қабылдауы;
3. Үйрету барысындағы оқушылардың белсенді іс-әрекетін қолдауы;
4. Әрбір оқушының ой-пікірге берген сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;
5. Өзіндік дамуына мүмкіндік туғызуы;
6. Сабаққа дайындалуының өзгеруі;
7. Оқу үдерісінде рөлінің өзгеруі:

- яғни оқытушы;

- студенттерді жігерлендіреді;

-кеңес береді;

- бақылайды.

8. Сын тұрғысынан ой-пікірді бағалауы;

Осы жоғарыда аталған мүмкіндерге ие бола отырып, студент өз ойын оқытушыға қысылмай айтып, онымен еркін пікір таласа алады. Осы технологияны қоладана отырып, оқытушы сабақтан-сабаққа жауапты, тұрақты түрде өзінің ізденуіне мүмкіндік береді.

А.М. Мұхтарханова Е.С. Полаттың пікіріне сүйене отырып, «постиндустриалды қоғам студенті «өздігінен сыни ойлай алатын, қиындықты жеңе алатын, өздігінен шешім қабылдайтын» тұлға болуы керек дейді [9.63]. Яғни, оқытушы шетел тілін оқытуда шетел тілі арқылы айналаны тануды, өзіне қажеттіні таңдай алуды, өз бетінше ізденуді, кәсіптік деңгейін арттыра білуді де қоса үйретуі қажет.

Шетел тілін оқытуда сыни ойлау мәселесі методикалық тұрғыда әлі толықтай зерттелмеген. Сондықтан қажетті дидактикалық және методикалық материалдарды оқытушы өзі құрастыруға міндетті.

Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету модулі бұл жалпы сабақ беру кезінде топтық, жұптық жұмыстардың тапсырмаларды дұрыс толық орындауға мүмкіндік беретінін түсіндім. Сыни тұрғыдан ойлау модулін пайдалана отырып, сабақтарымды өткізген кездегі студенттен көрінген нәтиже: білімді меңгеруі, біреуден үйрену, біреуге үйрету арқылы логикалық ойлау деңгейлері, яғни білу және түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау, салыстыру, дәлелдеу дағдылары қалыптасады. Бұрынғы оқыту үрдісінде оқытушы студентке білімді беруші болса, жаңа оқу үрдісінде оқытушы тек тек бағыттаушы болып қалады да, кейіпкер студент болады. Студент өзі ізденеді, ой түйеді, ортақ пікір қалыптастырады қорытынды түйін жасайды. Әр сабақты қорытып, білімді бекіту үшін сұрақтар, қызықты логикалық тапсырмалар, әр түрлі қызықты студенттің танымын дамытатын суреттер, салыстыруға арналған тапсырмалар арқылы сабақтарымды қорытындылады және әр сабақтың соңында студенттер кері байланыс жасап отырды. Бұл сатыда студенттер бір-бірімен әсерлі түрде пікір алмастырады, ойларын еркін айтады, тапсырмаларды достық қарым – қатынаспен орындап өз беттерімен айтуды үйренді. Әрбір әдіс студенттердің ойлауына және қиялына негізделіп отырады. Студенттің тереңде жатқан ойын дамытып, оларды сөйлеуге, дәлелдеуге үйретеді. Сабақта қолданылған әдіс-тәсілдер студенттерге бір-бірінің ой-пікірлеріне сыни көзімен қарауға, тың идеялар туындауына жол ашады. Сондықтан сыни тұрғыдан ойлауды қолдана отырып дарынды, ізденімпаз, шығармашыл, өз ойын еркінде, жетік жеткізе алатын дүниетанымы жоғары студент қалыптастырады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорыта келгенде, қазіргі таңда заман талабына сай әртүрлі педагогикалық технологиялар оқытушының шығармашылық ой қабілетінің дамуына негіз бола алады. Дегенмен, оқытушы осы технологиялардың қайсысын тәжірибеде қолдану керектігін білу алу керек. Оқытушылар жаңа әдісті әртүрлі қабылдайды. Біреулері жаңа әдісті оқу үдерісінде қолдану мүмкін емес деп ойласа, екіншілері бірауыздан қолданып жатады. Яғни, қойылған мақсаттарға жету үшін, оқу үдерісінде «Не істеу емес?» «Қалай істеу? » деген мәселеге көңіл аудару керек. Педагогикалық техниканың, оқытушы мен студент арасында қарым – қатынастың болмауы - оқу технологиясының тиімсіздігіне әкеп соғады. Ал, сыни ойлау үдерісіне қатысқан студенттердің барлығы өзіндік жұмыс істеу қабілеттеріне ие болады. Мұның өзі олардың өзінше дамуларына, қалыптасуына негіз болады. Топпен жұмыс жасай отырып, студенттер жауапкершілікке, байланыс жасауға, шыдамдылыққа, және сыпайылыққа үйренеді. Бұл қасиеттер студенттердің тәрбиелі болуына да көп әсерін тигізеді, яғни сыни тұрғысынан ойлау – бұл ұрпақтың ғасырдан-ғасырға жетуге мүмкіндік беретін ерекше қабілет. Осы қабілетті ағылшын тілін оқыту үрдісінде пайдалана отырып, біз студенттердің қызығушылығын арттырып, мағынаны танытып, қорытындылау мақсатында ой - толғаныс жасау арқылы олардың білімін зерттеп, ары қарай сөздік қорын көбейтуге көмектесеміз.

Шет тілін оқыту үдерісінде сыни ойлау тәсілін қолдану оқу үдерісін тек қарқынлатып қана қоймай, студенттерде құндылықты қатынасты және қол жеткізу мотивациясын дамытады.

Сыни тұрғыда ойлау стратегиясы күнделікті ағылшын тілі сабақтарында қолданылса, студенттер тілді өмір талабына сай оқып білу мүмкіндіктеріне ие болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Халперн Д. Сыни ойлау психологиясы // – СПб.: Питер, 2000. Б.512
- 2 Клустер Д.Сыни ойлау дегеніміз не? /<http://rus.1september.ru/article.php?ID=200202902>
- 3 Наймушина Л.П. Ағылшын тілі сабақтарында сыни ойлауды дамыту технологияларын қолдану // <http://nsportal.ru/shkola/inostrannyeyazyki/library/2013/09/24/primenenie-tekhnologii-razvitiya-kriticheskogo>
- 4 Мұқтарханова А.М. Жоғары оқу орындарында ағылшын тілін оқытуда сыни ойлауды қалыптастыру // <http://repository.enu.kz/>
- 5 Т. Ақшولاқов, Шығарманың көркем айшықтарын таныту, – А., «Жазушы», 1998.
- 6 А. Байтұрсынұлы, Тіл тағылымы, – А., «Жазушы», 1992.
- 7 Р. Сыздықова, Б. Шалабаев, Көркем тексті лингвистикалық талдау, – А., «Мектеп», 1989.
- 8 Қ. Бітібаева. Әдебиетті оқытудың тиімді жолдары, – А., «Жазушы», 1990.
- 9 Қ. Бітібаева. М. Әуезов шығармашылығын мектепте оқыту – А., «Жазушы», 1900

Средства развития критического мышления

Ж.А.Кенжебекова¹, З.К.Нарботина² Б.К. Аубакирова³

¹ магистр гуманитарных наук, Карагандинский университет имени академика Е. А. Букетова г. Караганда, 100000, Республика Казахстан gib_a_k@mail.ru

² учитель казахского языка и литературы, педагог-эксперт, ГКП на ПХВ школа-гимназия № 96 акимата города Астаны, г. Астана, 010000, Республика Казахстан narbotinaz@@mail.ru

³ магистр гуманитарных наук, Кокшетауский университет имени Ш. Уалиханова, г. Кокшетау, 020000, Республика Казахстан, a.b.k_1967@mail.ru

В статье говорится, что для того, чтобы стать успешным, квалифицированным специалистом в настоящее время, необходимо научиться критическому мышлению. Вы должны правильно понимать любые мысли и быть готовыми дифференцировать их в соответствии с соответствующей информацией. Человек, умеющий критически мыслить, формирует картину мира на основе своих взглядов, сопоставляя материалы, полученные из различных аппаратных данных. Будущий специалист, мысля критически, применяет полученные знания в неблагоприятных ситуациях. Критическое мышление необходимо каждому человеку для дифференцированного анализа информации из СМИ, социальных сетей. Сравнивая данные из разных источников, можно говорить о том, что человек с хорошо развитым критическим мышлением может легко находить ошибки несоответствия и аргументированно объяснять свои решения, а также о том, что различные педагогические технологии, отвечающие современным требованиям, могут стать основой для развития творческого мышления преподавателя.

Ключевые слова: критическое мышление, коммуникативные способности, процесс обучения, стратегия критического мышления, технология мышления, фаза понимания, дидактический материал, методический материал, работа в команде, фаза реализации, фаза отражения, социальное мышление.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Халперн Д. Психология критического мышления // – СПб.: Питер, 2000. Б.512
- 2 Клустер Д. Что такое критическое мышление // <http://rus.1september.ru/article.php?ID=200202902>
- 3 Наймушина Л.П. Применение технологий развития критического мышления на уроках английского языка // <http://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/library/2013/09/24/primenenie-tekhnologii-razvitiya-kriticheskogo>
- 4 Мұқтарханова А.М. Формирование критического мышления при обучении английскому языку в вузах. // <http://repository.eni.kz/>
- 5 Акшулаков т., художественное оформление произведения, – А., «Писатель», 1998.
- 6 А. Байтурсынова, Тіл тағылымы, – А., «Жазушы», 1992.
- 7 Сыздыкова р., Шалабаев Б., лингвистический анализ художественного текста, – А., «Школа», 1989.
- 8 К. Битибаева. Эффективные пути обучения литературе, – А., «Писатель», 1990.
- 9 К. Битибаева. Преподавание творчества М. Ауэзова в школе – А., «Писатель», 1990.

Tools for the development of critical thinking

Zh.A.Kenzhebekova¹, Z.K.Narbotina², B.K. Aubakirova³

¹ Master of Humanities, Karaganda University named after Academician E. A. Buketov, Karaganda, 100000, Republic of Kazakhstan gib_a_k@mail.ru

² teacher of the Kazakh language and literature, teacher-expert, GKP na PHB gymnasium school No. 96 of the Akimat of Astana, Astana, 010000, Republic of Kazakhstan narbotinaz@@mail.ru

³ Master of Humanities, Kokshetau University named after Sh. Ualikhanov, Kokshetau, 020000, Republic of Kazakhstan, a.b.k_1967@mail.ru

The article needs to master the skills of critical thinking for a successful, qualified specialist. You should be prepared to correctly analyze any ideas and analyze them. A person who criticizes someone can think of material that is based on his or her own views. A future specialist critically uses critical thinking skills. Critical thinking is required for every person to analyze information obtained from online media. Comparing data from a wide range of information sources, a well-developed person with a critical ability to think can clearly identify erroneous errors and make decisions accurately, as well as various modern pedagogical technologies that can be used as the basis for the teacher's creative thinking.

Key words: *critical thinking, communicative ability, educational process, critical thinking strategy, thinking technology, understanding phase, didactic material, teaching material, group work, implementation phase, reflection phase, social thinking.*

REFERENCES

- 1 Halpern D. (2000). Psikologiya kriticheskogo myshleniya. [Psichologiyakriticheskogomyshleniya]. // – SPb.:Piter
- 2 KlýsterD. Chto takoe kriticheskoe myshlenie. [Kluster D. Chtotakoekriticheskomyshlenie // <http://rus.1september.ru/article.php?ID=200202902>]
- 3 Naimýshina L.P. Primenenie tehnologii razvitiya kriticheskogo myshleniya na ýroках angliiskogo iazyka (2013). Primenenietehnologiiirazvitiyakriticheskogomyshleniyanaurokachangliiskogoyazika //
- 4 Muqtarhanova A.M. Joǵary oqý oryndarynda aǵylshyn tilin oqytýda synı oılaýdy qalyptastyry. Zhogaryokuoryndaryndaagylshyntilinokytudasynioilaudykalypastyru // <http://repository.enu.kz/>
- 5 T. Akchulakov, demonstration of artistic features of the work, – A., "Writer", 1998.
- 6 A. Baitursynuly, the lesson of the language, – A., "Writer", 1992.
- 7 R. Syzdykova, B. Shalabaev, linguistic analysis of the artistic text, – A., "School", 1989.
- 8 K. Bitibaeva. Effective ways of teaching literature, – A., "Writer", 1990.
- 9 K. Bitibaeva. Teaching the work of M. Auezov at school . – A., "Writer", 1900